Said Ahmad “Qoplon’’ hikoyasining yosh avlodga bo‘lgan tarbiyaviy ahamiyati

Qudratova S.O

Xorijiy tillar kafedrasi o‘qituvchisi(BuxDPI)

Hayitova Sh

Talaba (BuxDPI)

Annotatsiya: Darhaqiqat har bir bola uchun asar o’qish undan o’ziga kerakli didaktik tarbiyaviy xulosalarni olish albatta maroqlidir. Ushbu maqolada Said Ahmadning “Qoplon” hikoyasidagi tarbiyaviy jihatlar ma'rifatparparlik, xudbinlik va xushomadgòylik kabi yomon illatlar tasavirini ko’ramiz.

Kalit so’zlari: Tarabiyaning jamiyatga ta’siri, tarbiyaning maqsadi, hikoyada tarbiya, ma’rifat, ma’naviyat tushunchalari, mansabparastlik, laganbardorlik.

Kirish: Said Ahmad Husan xòjayev 1920yilning 10-iyunida Toshkent shahrining Samarqand darboza mahallasida tuġilgan Navoiy nomli pedagogika institutida òqigan Ilk mashqi ,,Ishqiboz” nomli hajviy hikoyasi òn olti yoshlarda Mushtum jurnalida chop etilgan Said Ahmadning birinchi kitobi Tortiq nomli hikoyalar tòplami 1940 yilda nashr etilgan ,,Er-yurak” ,,Farġona hikoyalar” ,,Muhabbat”,, Hukm “,,Qoplon”,, Sobiq” kabi hikoyalar va qissalar chop etilgan Said Ahmadning barcha hikoyalarida insonlarga foydali tarbiyaviy ahamiyati yuqori Shoirning har bir asarlari òzining tarbiyaviy jihatlari bilan ajralib turadi . Said Ahmadning barcha hikoyalarida insonlarga foydali va ma'naviyatli tarbiya yuqori darajada ochib balki izohlab berilgan. Said Ahmadning hikoyalari asosan satirik va yumoristik usullarda yozilgan. Said Ahmad hikoyalarida betakror keng tushunchalar ma'naviyatli ma'rifat tushunchalari izohlab berilgan . Hikoyada ibratli voqealar aks ettirilgan.

Asosiy qism Tarbiya biz uchun , yo hayot, yo mamot, yo najot, yo halokat, yo saodat, yo falokat masalasidur. (Abdulla Avloniy)

Abdulla Avloniyning bu fikrida tarbiya asosan bizning hayotimiz bosh omili hisoblanadi. Hikoyada mansabparastlik, riyokorlik, johillik illatlari izohlangan. Tarbiya, insonning ruhiy va aqliy olamine ifodalovchi tushuncha Tarbiya- insonning har bir jihatidan muhim omil tafakkur orqali inson o'zining xatti-harakatlarini o‘ylay boshlaydi. Bu o‘z o'zidan tarbiyaviy omilni yuzaga keltiradi.Tarbiya insonning ichki olamini o'z ichiga oladi va uning qandayligini aqliy jihatdan ko'rsata oladi .Insonga tarbiya va ma'naviyat ma'rifat tushunchalari uzviy bog'liq. Agar insonda bularning uchchalasi ham bo‘lsa yetuk tarbiyali ma'naviyatli ma‘rifatli inson bo‘ladi.Tarbiya insonning ruhiy va aqliy olamini ifodalovchi tushuncha Tarbiya insonning har bir jihatdan muhim omil tafakkur orqali inson o'zining xatti harakatlari orqali yuzaga keladi. [1]Adibning hikoyasi tarbiya jihatdan yaxshi ishlangan G‘.G'ulom,Abdulla Qahhor,Maqsud Shayxzoda, Shuxrat, Mirtemir va Saida Zunnunovalar haqida xotira yodnomalar yozadi:Said Ahmadning dramaturgiya haqida G‘afur G'ulom Oybek kabi yozuvchilar ijobiy fikr bildirishgan. Shuxrat Shukrullo ularning izidan kelgan Primqul va Odil kabi shoirlar Said Ahmad ijodi haqida o‘z fikrlarini bildirganlar.Said Ahmad o‘z

[1] **Ziyouz.com**

hikoyalariga Oybekning psixologik tasvir mahorati keng tasvirlangan. XX asr o'zbek adabiyoti tarixida Abdulla Qahhor va Said Ahmad o'chmas iz qoldirgan.

Said Ahmadning "Qoplon" hikoyasida tarbiyaviy jihatlar juda ham kòp. Qoplon hikoyasida tom manoda jamiyatdagi ayrim illatlar ochib berilgan. Hayotimizning oğriqli nuqtalari va dillarni yaralaydigan kòngillarni sindiradigan holatlar ochib berilgan . Munofiqlik riyokorlik ,mansabparastlik ,xiyonat kabi illatlarni òziga dòst qilib olgan insonlarni hayotimiz davomida uchratamiz va bu kabi insoning his tuyg'ularni hayotimiz davomida ham uchrati kelamiz. Bu his tuyğular kundan -kunga kòpayib bormoqda . Òz manfatlarini òylash va manfaatlari uchun qanday yomon jirkanch ishlarni bajaradilar. Said Ahmadning shu hikoyasida butun boshli illatlar bittagina oddiy voqea orqali ochib berilgan . Bu voqea qanchalar haqiqatligi aks ettirilgan. Qoplon hikoyasi orqali òz davridagi muamoni ochib bergan. Hamma narsa insoning òziga xizmat qilayotgan bir paytda ya'ni hammasi bir me'yorda ketoyotgan paytda òz ma'nfaatlarini kòzlab

xudbinlarcha ish tutish bu achinarli ahvol .Demak biz bu hikoya orqali Qoplonboyning riyokorligini kòramiz . Bu hikoyada Qurbonboy orqali mansabi òz manfaatlari uchun hech narsadan taptortmay bajaradigan yomon bir qiyofa aks ettirilgan. Odamlarning amal kursisiga qarab munosabat kòrsatishi kabi yaramas illatlar qoralangan. Bu hikoyada asosan xushomadgòylik,laganbardorlik,òz manfaati yòlida andisha mulohazaga bormay surbetlarcha ish tutishi kòrsatilgan.

"Qurbonboy bir gap aytib qoldi:"

[2]Sizga endi it lozim". Bu yerda Qurbonboy o'zining qanday xushomadgo‘y g'amxo'r qilib ko'rsatyapti. Qurbonboy xotinlarining hayhaylashiga qaramay polni ham o'zi yuvdi" bu yerda uning yalinishi hech narsadan tap tortmay ishlarni bajarishi uning laganbardorlik qiyofasi aks etyapti. „Juda ham anig'ini bilmayman garajimizda ishlasa kerak. Ko'chishga mashina so'raganimda zavgar qarashib yuboradi deb qo'shib bergan edi -dedi Tillayev Durust odamga o'xshaydi. Chaqqonligi ekan" bu yerda Qurbonboy Tillayevning xotini ishonchiga kirib bo'lganligi aks ettirilgan. Tillayev ishga ketgandan keyin zambilg‘altakda g'isht olib kelib itga uycha yasab berdi . U bu qiyofasi bilan o'zining mehribonligini xo'jayinni qanchalik yaxshi ko'rishini aks ettirib beryapti . Tillayev bilan Qurbonboy o'rtasiga yaqinlilik paydo bo‘ldi.„Qurbonoy Tillayev ishonchiga kirib bo'ldi "Bir kun gap orasida " ro'zg'ordan ortib uchastkasini tomoni yopolmaydiganini aytib qoldi. „Qurbonboy endi o'z muammosini aytib xo'jayinidan narsa undirib olmoqchi edi riyokorlik qiyofasiga kiryapti.„Shundoq odam garojda mashina yuvib o‘tirmasin deb uni garaj mudiri ga muovin qilib qo'ydi"[3]. Tillayev Qurbonboyga ishonib uning mansabini ko‘tardi. Qurbonboy o‘z maqsadlariga erishdi. Tillayev ministerlikka ariza yozib, ishdan bo‘shashlarini so‘radi ," Tillayev butunlay tark etganidan so'ng uning asl yuzi laganbardorligi mansabparastliki fosh bo‘ldi.„Qurbonboy o‘sha kuni kelib qoplonni aylantirgani olib chiqib ketdiyu qaytib kelmadi " Qurbonboyning o‘zi ishi bitgandan so'ng Tillayevning yoniga kelmaydi, undan biror marta ham xabar olmaydi. Uning qanday riyokorliki ,andishasizligi, tarbiyasizliki ma‘rifatsizlik tuyg'ulari aks ettirilgan. Tillayev hassaga tayanib kòcha aylangani chiqdi . Bir mahal qarasa kòchaning narigi

[2] **Ziyouz.com**

[3] 6-sinf adabiyot darsligi S.Ahmedov K. Qochqorov Sh.Rizoyev Toshkent "MA'NAVIYAT" 2017 -yil 3 -bet

betida Qurbonboy Qoplonni yetaklab yuribdi . Chaqirsa it qaradi-yu ammo Qurbonboy qaramaydi . Qurbonboyning bu parchada qanchalik roziligi aks etgan hattoki shu itday ham bòlolmaganligi insoniy mehr -oqibat tuyǵulari òchib bòlganligi qanday yomon inson bòlganligi aks etgan.

"Bu itni taniyman"deb Qoplonga emas Qurbonboyga qaraganini kòrishimiz mumkin. Hikoyani òqishim davomida bir maqol esimga tushdi.

*”Odam borki ,Odamlarning naqshidir Odamlar bor hayvon undan yaxshidir deya hikmatli sòzlarni bizga qoldirganlar” . Bu maqolni shunday izohlasa bòladi .

*”Shunday Odamlar bor ular juda yaxshi òz xulq atvoriga ega ya'ni insoniy yaxshi tuyǵularga ega”[4].

*”Shunday insonlar borki yomon johil riyokor ,xushomadgòy,xudbin insonlardan hayvon yaxshiligi ta'riflanada”.

*”Bu itni taniyman"deb Qoplonga emas Qurbonboyga qaraganini kòrishimiz mumkin. Hikoyani òqishim davomida bir maqol esimga tushdi”.

*”Odam borki ,Odamlarning naqshidir Odamlar bor hayvon undan yaxshidir deya hikmatli sòzlarni bizga qoldirganlar . Bu maqolni shunday izohlasa bòladi” .

*”Shunday Odamlar bor ular juda yaxshi òz xulq atvoriga ega ya'ni insoniy yaxshi tuyǵularga ega”

*”Shunday insonlar borki yomon johil riyokor ,xushomadgòy,xudbin insonlardan hayvon yaxshiligi ta'riflanada”.

Xulosa: Men bu hikoyadan shunday xulosa chiqardim. Biz inson bòlib tug’uldikmi avvalambor inson bo’laylik. Mehr oqibat kimdirdan foydalanmaydigan ma'rifatli ma'naviyatli balki tarbiyali inson bòlishimiz kerakligini tushundim. Biz òz xulq-atvorimiz bilan bilan boshqalarga òrnak bòlaylik toki ular ham bizni kòrib yomon ish qilmasinlar. Inson mansabga har doim ham òrganib qolmaslik kerak barbir bir kun bu mansabidan ayrilib qolishi mumkin.Inson mansabiga va maqsadiga riyokorlik, laganbardorlik, munofiqlik bilan erishilmaydi balki yaxshi xulq atvor va òz mehnati bilan mansabga erishiladi. Kimdir ishonchini suiste'mol qilmaslik kerak. Kimdir sizga ishondimi siz uni ishonchini oqlashga harakat qilish kerak.Inson mansabparast bo'lmasligi kerak va har bir inson har bir ishida halol bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.6-sinf adabiyot darsligi S.Ahmedov K. Qochqorov Sh.Rizoyev Toshkent "MA'NAVIYAT" 2017 -yil 3 -bet

2.Kutubxona .com.googlescholar

3.10- sinf adabiyot darsligi B.To'xliyev K.Usmonova Toshkent "O'zbekiston milliy enskilopediyasi "Davlat ilmiy nashriyoti 2017 -yil 82-bet.

4.Ziyouz.com

[4] 6-sinf adabiyot darsligi S.Ahmedov K. Qochqorov Sh.Rizoyev Toshkent "MA'NAVIYAT" 2017 -yil 3 -bet